

Людмила Гармаш

доктор філологічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м.Харків

**КОНЦЕПТ «НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ»
У РОМАНІ КАЗУО ШИГУРО «ЗАЛИШОК ДНЯ»**

Одним із провідних явищ сучасного світу є глобалізація. Вона супроводжується процесами деколонізації, утворенням нових держав, які здобули повну або часткову незалежність, тощо. Усі ці процеси змушують багатьох людей замислитися про необхідність встановлення власної національної ідентичності і про способи збереження особливостей, властивих різним культурам, представники яких проживають на спільній території. Силою, що намагається протидіяти асиміляції національних меншин, є політика мультикультуралізму, спрямована на збереження етнічного та релігійного розмаїття і захист рівноцінності культур, які в іншому випадку можуть бути поглинені культурою-домінантом. Ці дві протилежно спрямовані тенденції мають своїх прихильників і критиків, віддзеркалюючи нагальні протиріччя сьогодення.

Значну роль у цьому протистоянні зіграла англійська література, до якої приблизно до середини 20 століття зазвичай відносили літературу, створену письменниками, що проживають у районі Британських островів. Поступово це коло ставало ширшим, у нього почали також входити жителі колишніх колоній, які писали англійською мовою, – письменники Австралії, Вест-Індії, Африки та Азії.

Беручи до уваги сформовані в класичній англійській літературі традиції і в цілому орієнтуючись на європейські стандарти, вони принесли нові, несподівані і часто зовсім незнайомі європоцентричному читачеві теми, сюжети, характери і проблематику. Ці автори не тільки провели значну частину свого життя (або все життя) в Англії, але й пишуть англійською мовою, часто торкаючись у своїх творах реалій та проблем їхньої другої батьківщини. Як наслідок, це призвело до різних форм співіснування двох культурних парадигм у межах творчості одного автора. Наприклад, роман Тімоті Мо (Timothy Mo) «Кисло-солодкий» представляє сприйняття Великої Британії з позиції людини, яка належить до китайської культури, «Будда з передмістя» Ханіфа Курейші (Hanif Kureishi) – з пакистанської точки зору, «Маленький острів» Андреа Леві (Andrea Levy) знайомить читача з поглядом на Англію, притаманним представникам ямайської діаспори, а в «Залишку дня» Кадзуо Ішігуро (Kazuo Ishiguro) ми зустрічаємося зі сприйняттям англійської культури письменником, що має японське походження. У свою чергу така ситуація актуалізувала проблему англійської національної ідентичності, тому що читач зіткнувся з поглядом на образ англійця, який поєднував у собі дві точки зору – зсередини і ззовні, тобто з позиції жителів колишніх британських колоній або просто інших культур, як у випадку з Ішігуро.

Ідея англійськості стала предметом детального обговорення в сучасній літературній критиці. Існує низка різних підходів до національного характеру, хоча усі вони дотримуються трактування, яке не є суворо науковим і базується на наборі характеристик, що притаманні певній нації. Національна ідентичність людини увиразнюється під час її зіткнення з представниками іншої нації та з реаліями життя, характерними для нового (чужого, незвичного) культурного середовища. Однією з провідних тенденцій сучасної англійської літератури є те, що все більш активну роль у ній відіграють вихідці зі східних країн. На думку відомого перекладача з японської Г. Чхартішвілі, «новая “восточнозападная” литература обладает явными признаками андрогинности: при одной голове у нее два лица (одно обращено к восходу, другое к закату), два сердца, двойное зрение и максимально устойчивый опорно-двигательный аппарат» [2, с. 258].

Казуо Ішигуро, який перебрався з Японії до Великобританії у віці 6 років, у своїх інтерв'ю постійно спростовує спроби критиків побачити в його романах явні або приховані риси японського менталітету і називає себе «громадянином світу», а своєю метою бачить у написанні міжнародних романів, адресованих читачам усього світу, а не однієї якої-небудь певної країни. З одного боку, підтвердженням тому служить його англійська освіта і той факт, що англійською мовою він володіє набагато краще, ніж своєю рідною. Однак і його виховання, і його творчість свідчать про те, що «природа его творчества двуедина и позволяет говорить о приемах поэтики, имманентных как английской, так и японской литературе» [1, с. 3].

Проблема національної ідентичності співвідноситься в романі Ішигуро в першу чергу з головним персонажем – дворецьким Стівенсом, переконаним у перевазі всього англійського – англійського пейзажу, англійського джентльмена, англійського дворецького (мимоволі виникають асоціації із знаменитою п'єсою Е. Йонеско «Лиса співачка») – порівняно з іншими націями. Більш того, постійна демонстрація якостей ідеального дворецького (незворушність, стриманість, вміння володіти собою незважаючи на обставини, абсолютизація професійного обов'язку на шкоду особистим інтересам тощо) стає сенсом життя головного героя і парадоксальним чином не тільки протиставляє його всьому тому, що не входить в парадигму «англійськість», але в решті решт ізолює Стівенса від того, що є для нього найдорожчим: його «бездоганний» господар дискредитував себе в очах громадськості, будучи звинуваченим у колабораціонізмі з фашистами, а від стосунків з коханою жінкою головний герой відмовляється сам, вбачаючи в них перешкоду для свого «служіння» ілюзорній мети й надаючи перевагу упертим спробам втілити в своєму житті надуманий і тому нежиттєздатний ідеал. Ретельно вибудована ним картина світу, центром якої є довершений образ англійського дворецького, виявилася абстрактною ментальною конструкцією, яка не витримала перевірку часом. Сам же автор роману стверджує, що в його наміри входило «to set this book in a mythical landscape, which to a certain extent resembled that mythical version of England that is peddled in the nostalgia industry at the moment. This idea of

England, this green, pleasant place of leafy lanes and grand country houses and butlers and tea on the lawn, cricket – this vision of England that actually does play a large role in the political imaginations of a lot of people, not just British people but people around the world...I felt it was a perfectly reasonable mission on my part to set out to slightly redefine that mythical, cosy England, to say that there is a shadowy side to it» [3, с. 73] .

Таким чином, оповідь про приватне життя звичайного англійського дворецького поступово перетворюється в деконструкцію міфу про велич англійської нації, її бездоганність і, як наслідок, перевагу над рештою світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова Е. Н. Поэтика романа Кадзуо Исигуро "Не отпускай меня": к проблеме художественного мультикультурализма: автореферат дис. ... кандидата филологических наук: 10.01.03 Воронеж, 2012. 19 с.

2. Чхартишвили Г. Но нет Востока и Запада нет. О новом андрогине и западной литературе. Иностранная литература, 1996. № 9. С. 254–263.

3. Kelman, Suanne. 'Ishiguro in Toronto' The Brick Reader. Ed. Linda Spalding and Michael Ondaatje. Toronto: Coach House Press, 1991. 71-77. Retrieved from: <https://brickmag.com/ishiguro-in-toronto/>

«розташувати цю книгу в міфічному ландшафті, який певною мірою нагадував ту міфічну версію Англії, яка наразі продається в індустрії ностальгії. Ця ідея про Англію, це зелене, приємне місце вкритих листям доріжок і величних замських будинків, дворецьких, чаювання на галявині та крикету - це бачення Англії, яке насправді відіграє велику роль у політичній уяві багатьох людей, і не лише британців... Я вважав, що з мого боку цілком розумною місією було переосмислити ту міфічну, затишну Англію, сказати, що існує ще й тіньовий бік».